

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Бринза І.В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Петухова І.О.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖ ПОКАЗНИКАМИ СУБ'ЄКТИВНОГО ВІДЧУТТЯ ЗАХИЩЕНОСТІ І ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У повідомленні представлено результати аналізу статистичних зв'язків між показниками суб'єктивного відчуття захищеності та особистісними характеристиками. Встановлено негативні кореляції між суб'єктивним переживанням безпеки та емоційною стійкістю, що свідчить про важливу роль індивідуально-психологічних чинників, зокрема емоційної стабільності/нестабільності, у формуванні почуття захищеності в умовах соціальної нестабільності. Отримані дані поглиблюють розуміння психологічних механізмів адаптації особистості до критичних та екстремальних обставин.

Ключові слова: відчуття захищеності і безпеки, емоційна стійкість, емоційна нестійкість, екстремальні умови, воєнна агресія.

Abstract. The report presents the results of an analysis of statistical relationships between indicators of subjective sense of security and personality traits. Negative correlations were found between the subjective experience of safety and emotional stability, highlighting the significant role of individual psychological factors particularly emotional stability/instability in shaping the feeling of security under conditions of social instability. The obtained results expand the understanding of psychological mechanisms of personal adaptation to critical and extreme life situations.

Keywords: subjective sense of safety, security, emotional stability, emotional instability, extreme conditions, military aggression.

Сучасна історична ситуація, зокрема війна на території України, актуалізувала потребу в поглибленому розумінні феномену психологічної захищеності особистості. Екстремальні умови, спричинені збройними конфліктами, масовим переміщенням населення та втратою життєвих орієнтирів, ставлять перед психологічною наукою завдання переосмислення фундаментальних категорій – зокрема почуття безпеки та захищеності як базових умов людського існування.

Почуття захищеності є складним інтегральним утворенням, яке охоплює емоційні, когнітивні, мотиваційні та поведінкові компоненти. Його наявність або дефіцит істотно впливає на психічне здоров'я,

адаптаційний потенціал, здатність до саморегуляції та процеси відновлення. Класичні підходи (А. Маслоу [4], К. Роджерс [7]) розглядають захищеність у контексті задоволення базових потреб, умов соціалізації та формування «Я-концепції». У сучасних дослідженнях (Е. Дісі, Р. Раян [1]; Т. Ільїна, О. Климчук [2]) підкреслюється системоутворююча роль захищеності в структурі суб'єктивного благополуччя та психологічної стійкості.

Разом із тим, значна частина наукових праць зосереджена переважно на загальних механізмах адаптації й типовій реакції на загрозу, тоді як індивідуально-особистісний вимір переживання захищеності, обумовлений індивідуальними рисами та попереднім досвідом, залишається недостатньо вивченим.

У науковій літературі поняття захищеності трактується як багатовимірне та міждисциплінарне. У філософії воно постає як категорія, пов'язана з базовим відчуттям буття, збереження цілісності особистості та екзистенційною стабільністю. Соціологічні підходи акцентують увагу на соціальних гарантіях, що забезпечуються інститутами безпеки, права та підтримки. У психології ж феномен захищеності розглядається як внутрішній суб'єктивний стан, що формується на основі взаємодії зовнішніх умов і внутрішніх ресурсів особистості.

Психологічна захищеність виступає центральним компонентом психоемоційного благополуччя та здатності підтримувати внутрішню рівновагу у

несприятливих ситуаціях. Її формування тісно пов'язане із системою міжособистісних відносин.

Емпіричні дослідження психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб, зокрема робота С. Цимбалюк і Т. Папуча [10], засвідчують, що війна істотно змінює емоційний стан людини, підсилюючи тривожність, відчуття невизначеності й вразливості. Автори фіксують зниження рівня суб'єктивного благополуччя серед переміщених осіб, що, зокрема, проявляється у зменшенні відчуття особистої безпеки та впевненості у майбутньому.

Екстремальні умови війни супроводжуються системними змінами у способі життя, руйнуванням звичних структур повсякденності, травматичним досвідом, втратою соціальних орієнтирів і уявлення про майбутнє. Це створює контекст постійної тривоги, вразливості та невизначеності, що є антиподами суб'єктивної захищеності. Як зазначає В. Франкл [9], в таких обставинах може домінувати відчуття екзистенційного вакууму.

Формування почуття захищеності часто пов'язане з активацією психологічних захисних механізмів. Вибір і стабільність таких механізмів залежать від особистісної структури, життєвого досвіду та навчання. Згідно з теорією Р. Плутчика [6], захисні механізми класифікуються відповідно до базових емоцій і можуть мати як адаптивне, так і дезадаптивне значення. Проекція, раціоналізація, витіснення здатні тимчасово підтримувати ілюзію контролю, проте ускладнюють конструктивне опрацювання травматичного досвіду.

Водночас рефлексія, символізація та емоційна інтеграція свідчать про психологічну зрілість і гнучкість.

Таким чином, феномен захищеності належить до складно операціоналізованих понять, що має міждисциплінарний характер. У психології існує розмаїття дефініцій, які акцентують увагу на когнітивному, емоційному, поведінковому або мотиваційному аспектах, що ускладнює розробку уніфікованих інструментів вимірювання й знижує валідність та надійність отриманих даних. Особливо складною є диференціація ситуативного почуття безпеки від стабільного відчуття захищеності як особистісної характеристики.

Типові та індивідуальні особливості переживання захищеності не є взаємовиключними – вони співіснують і взаємодіють, формуючи унікальний внутрішній світ особистості в умовах екстремального середовища. Урахування цієї взаємозалежності є необхідною умовою ефективної психологічної допомоги та розробки сучасних діагностичних інструментів.

Метою емпіричного дослідження став аналіз статистичних зв'язків між показниками суб'єктивного відчуття захищеності та характеристиками її особистості.

У дослідженні було застосовано методику, що базується на моделі «Великої п'ятірки», розробленій П. Костою та Р. Мак-Краєм [5], яка описує п'ять основних факторів особистості: екстраверсію, доброзичливість (прихильність), сумлінність

(самоконтроль), емоційну стабільність та відкритість досвіду. Обрані показники надали можливість комплексно оцінити внесок базових рис особистості у формування суб'єктивного відчуття захищеності та безпеки.

Для оцінки рівня суб'єктивної захищеності було використано шкали захищеності за модифікованою методикою С.Л.Рубінштейна. Емпіричне дослідження проводилося серед 70 респондентів віком від 21 до 50 років, які перебували в умовах прямої загрози військовим нападам.

Для встановлення статистичних закономірностей застосовано кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта кореляції К.Пірсона. Обробку емпіричних даних здійснювали за допомогою програмного забезпечення IBM SPSS Statistics для MacOS.

Аналіз результатів, представлений у табл. 1, який висвітлює статистично значущі коефіцієнти кореляції між суб'єктивним відчуттям захищеності (за модифікованою методикою Рубінштейна) та характеристиками особистості (за методикою «Великої п'ятірки») у обраній групі респондентів.

Аналіз кореляцій між суб'єктивним переживанням відчуття захищеності, безпеки та особистісними характеристиками засвідчив наявність істотних відмінностей у вибірці респондентів.

За отриманими даними, у групі респондентів, що вивчаються, виявлено такі кореляційні зв'язки:

- статистично значуща від'ємна кореляція між емоційною нестійкістю та почуттям захищеності ($r_s = -762$, $p < .01$);

- статистично значуща від'ємна кореляція між емоційною нестійкістю та почуттям безпеки ($r = -690$, $p < .01$).

Табл. 1.

Кореляції між суб'єктивним відчуттям захищеності і характеристиками особистості

Почуття	Характеристики особистості
	Емоційна нестійкість
Захищеності	-762*
Безпеки	-690*

Примітка: 1) нулі і коми опущені; 2) позначення: * – $p < 0,01$ – рівень значущості 1% (0,01).

Це свідчить про те, що високий рівень емоційної нестійкості асоціюється зі зниженням суб'єктивного відчуття безпеки та захищеності в умовах екстремальної життєдіяльності. Водночас, виявлені тенденції до кореляцій між такими характеристиками особистості, як екстраверсія, прихильність та самоконтроль, доброзичливість (прихильність), сумлінність (самоконтроль), відкритість досвіду і суб'єктивним переживанням захищеності і безпеки виявлено, що свідчить про необхідність подальшого поглиблення дослідження цього питання з урахуванням додаткових особистісних і ситуаційних чинників.

Отримані результати можуть свідчити про те, що для осіб, які знаходяться під впливом воєнної агресії та змушені були змінити місце проживання через війну, зниження рівня соціальної відкритості та емоційної експресії може супроводжуватися зниженням впевненості у майбутньому.

З теоретичної точки зору, встановлені зв'язки підкреслюють роль характеристик особистості, насамперед емоційної стійкості/нестійкості, у забезпеченні суб'єктивного відчуття безпеки в умовах соціальної нестабільності. Це розширює уявлення про механізми психологічної адаптації в критичних ситуаціях.

Подальші дослідження суб'єктивного відчуття захищеності доцільно орієнтувати як на теоретичне поглиблення проблематики, так і на практичне впровадження результатів. Зокрема, перспективним є використання отриманих даних для розробки та реалізації програм психологічного супроводу, спрямованих на підвищення емоційної стабільності та відновлення суб'єктивного відчуття безпеки серед осіб, які зазнали впливу воєнних дій. Особливу увагу необхідно приділяти групам із підвищеним рівнем емоційної нестійкості, які становлять підвищений ризик розвитку порушень психологічної адаптації. Важливим напрямом є також профілактика психологічних розладів серед вимушено переміщених осіб шляхом створення спеціалізованих інтервенційних програм, орієнтованих на активізацію особистісних ресурсів та урахування середовищних впливів.

Таким чином, інтеграція емпіричних результатів у практику психологічної допомоги дозволить не лише покращити психоемоційне благополуччя постраждалих, а й підвищити ефективність системи психосоціальної підтримки в умовах тривалих соціальних криз.

Література:

1. Deci E. L., Ryan R. M. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*. 2000. Vol. 11(4). P.227-268.
2. Ільїна Т.О., Климчук О.А. Психологічна безпека особистості у воєнний час: виклики та ресурси. *Збірник праць НАПН України*. 2022. № 3. С. 45-53.
3. Kelly, G. A. The psychology of personal constructs. Vol. 1: A theory of personality. New York: W. W. Norton & Company, 1955. 368 p.
4. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. Harper & Row. 1954.
5. McCrae, R. R., Costa, P. T. The Five-Factor Theory of Personality. In: John O.P., Robins R.W., Pervin L.A. (Eds.). *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York : Guilford Press, 2008. P.159-181.
6. Plutchik, R., Kellerman, H., Conte, H.R. A structural theory of ego defenses and emotions. In: Izard, C.E. (Ed.). *Emotions in Personality and Psychopathology*. Boston: Springer, 1979. P. 229-257.
7. Роджерс К. Погляд на психотерапію. Становлення людини. К.: Гнозис, 2002. 352 с.

8. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*. 1966. Vol. 80(1). P.1-28.

9. Франкл, В. Людина в пошуках справжнього сенсу. К.: Вид-во «Книга», 2016. 208 с.

10. Цимбалюк С. О., Папуча Т.Є. Психологічне благополуччя внутрішньо переміщених осіб: вплив війни. *Психологічний журнал*. 2023. Вип. 1(9). С.34-42.

УДК 159.9

Василенко І.А.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Сорочан Ю.С.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ТРИВОЖНОСТІ, ДЕПРЕСІЇ, КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті представлено результати дослідження психологічних особливостей осіб із різним рівнем ситуативної тривожності в умовах критичних життєвих ситуацій. Проведено огляд теоретичних підходів до розуміння ситуативної тривожності, критичних життєвих ситуацій та психологічної

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТИПОВЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ В ОСОБИСТОСТІ

Абдуллаєва В.В. Психологічна підтримка переселенців: інтегрований підхід до роботи з травмою.....	3
Бабчук О.Г., Полятова А.В. Психологічні особливості особистісної зрілості на певному етапі життєдіяльності особистості.....	10
Балахонова К.О. Психологічні особливості особистості як предиктори розладу харчової поведінки.....	22
Бандюк Л.В. Феномен антиципації у просторі споріднених понять.....	30
Бедан В.Б., Амосова А.В. Індивідуально-психологічні особливості соціальної адаптації біженців з України.....	37
Бринза І.В., Брагару М.І. Рольові диспозиції осіб, які переживають психологічну кризу.....	46
Бринза І.В., Мамалиженко Х.В. Актуалізація екзистенціального ресурсу віри особистості у подоланні кризи.....	58
Бринза І.В., Петухова І.О. Співвідношення між показниками суб'єктивного відчуття захищеності і характеристиками особистості.....	70
Василенко І.А., Сорочан Ю.С. Співвідношення показників тривожності, депресії, копінг-стратегій та самоактуалізації особистості.....	79
Василенко І.А., Радіонова Л.І. Індивідуально-психологічні особливості осіб різного рівня емпатії.....	88
Василенко І.А., Яськова В.І. Особливості взаємозв'язку показників макіавелізму, маніпулятивного ставлення та емпатії зі спрямованістю особистості в комунікації.....	100
Водолазська О.О., Живодер О.О. Психологічні особливості самоактуалізації управлінців з різним рівнем упевненості у собі.....	110
Діброва О. Співвідношення показників психологічної розумності та темної тріади.....	119
Дідух М.Л. Трансцендентальна терапія людини (ттл): інтеграція наукового й духовного вимірів у психологічній практиці.....	126
Ілмаз А.Ф. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем самоактуалізації.....	137